

- мат.). — Кам'янець-Подільський : ПП Медобори, 2013. — 336 с.
9. Конвенція «Про охорону нематеріальної культурної спадщини» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_d69_назва з екрану.
 10. Никитюк Ю. А. Еколого-економічний аналіз сучасного стану ринку лікарської рослинної сировини в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://natureus.org.ua/repec/archive/1_2015/2.pdf_назва з екрану.
 11. Носаль М. А., Носаль І. М. Лікарські рослини і способи їх застосування в народі. — К.: Держ. мед. в-во УРСР, 1962. — 300 с.
 12. Рогович А. С. Опыт словаря народных названий растений в Юго-Западной России с некоторыми поверьями и рассказами о них // Записки Юго-Западного отдела Император. Русского географического общества. — Т. 1. — К., 1874. — Отд. II. — С. 109-164.
 13. Терес Н. Традиційні знання: проблеми збереження та охорони [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://inb.dnsgb.com.ua/2012-1/12_teres.pdf_назва з екрану.
 14. Шкарбан А. Матеріали з народної медицини Житомирського Полісся. - Полісся України: матеріали іст.-етногр. дослі. — Вип. 2: Овруччина. — Львів, 1999. — С. 211-224.

УДК 93/99(093.2):528.425

Валентина Петрович,
Ігор Петрович

Топографія міста Володимира XIII–XVIII ст.: історико-топонімічний аспект

У статті досліджено історичну топографію одного з найдавніших і найбільших міст Волині – Володимира XIII–XVIII століття. На основі проаналізованих матеріалів прослідковано історію становлення та розвитку міста, наведено характеристику оборонних укріплень, окремих соціально-топографічних частин міста та пам'яток культурної архітектури. Встановлено, що важливу інформацію стосовно історико-соціальної топографії Володимира несуть топоніми.

Ключові слова: історична топографія, топоніми, урочище, культова споруда, оборонні укріплення.

Петрович В. В., Петрович І. В. Топография города Владимира XIII–XVIII вв.: историко-топонимический аспект

В статье исследовано историческую топографию одного из старейших и крупнейших городов Волыни – Владимира XIII–XVIII веков. На основании рассмотренных материалов рассмотрено историю формирования и развития города, дано характеристику оборонительных укреплений, отдельных социально-топографических частей города и памятников культурной архитектуры. Установлено, что важную информацию относительно историко-социальной топографии Владимира несут топонимы.

Ключові слова: историческая топография, топонимы, урочище, культовое сооружение, оборонительные укрепления.

Petrovych V. V., Petrovych I. V. Topography of Volodymyr City of 13 – 18th centuries: historical and toponymical aspects.

The article looks into the historical topography of one of the oldest and largest cities of Volyn region – city of Volodymyr in the period of 13 – 18th centuries. On the basis of the analyzed data and papers the authors traced the history of establishment and development of the city, provided characteristics of the defence fortifications, some of the social and topographic parts of the city and sights of the church architecture. It was found out that they are the toponyms that carry historical and social information on the topography of the city of Volodymyr.

Key words: historical topography, toponyms, plot of land, church building, defence fortifications.

Постановка наукової проблеми та її значення. Становлення та розвиток міста Володимира, його планіграфія і забудова, місцезнаходження життєво важливих об'єктів нерозривно пов'язані з характером соціально-економічного та культурного розвитку, чим і обумовлюється актуальність вивчення цих питань. Для дослідження історичної топографії міста важливими є загальноісторичні, економічні та історико-етнографічні явища, які відбилися в топонімах.

Питання пов'язані з історико-культурним розвитком, в тому числі з'ясуванням проблем соціотопографії Володимира, хвилювали не одне покоління істориків. Окремим аспектам історичної топографії міста присвячено фундаментальні праці М. Котляра, А. Кузи, О. Компан, П. Саса,

І. Крип'якевича, М. Ковальського, М. Кучинка та інших. Однак узагальнюючої праці, в якій би була дана характеристика топографічних назв Володимира XIII–XVIII ст. немає.

Вище сказане визначає як **актуальність обраної теми**, так і доцільність представлення її у вигляді окремого наукового дослідження. Важливим є також розуміння характеру і особливостей середньовічного міста, а також його ролі та статусу в новий і новітній час.

Мета наукової розвідки – встановити походження топонімів в контексті вивчення історичної топографії міста Володимира XIII–XVIII століття.

Відповідно вирішення основного завдання дослідження полягає у висвітленні загальноісторичних, економічних та історико-етнографічних явищ міста Володимира XIII–XVIII ст., які відбилися в топонімічних назвах.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Володимир – одне з найдавніших міст Волині. Про це свідчать різноманітні джерела. Важливу інформацію стосовно історико-соціальної топографії Володимира несуть топоніми. Пізнавальне значення топографічних назв, впливає із суті їхньої природи, обумовленої пов'язаними між собою факторами: лінгвістичним, суспільно-історичним та природно-географічним. При цьому вивчення цих назв неможливе без аналізу історичних явищ, які вплинули на їх появу [6, с. 45–72].

Чимало назв урочищ у межах міста Володимира вказують на наявність там в минулому різночасових культових споруд. Вони дозволяють не лише локалізувати храми, а й дати їх характеристику. До найдавніших належить топонім «Велесовщина», який вказує на те, що тут у дохристиянські часи стояло язичницьке капище бога скотарства Велеса. Про існування давніх церков говорять такі топоніми, як «Апостольщина», «Введенщина», «Іллінщина», «Михайлівщина», «Зап'ятниче», «Онуфрїївщина», «Федорівка», «Стара катедра», «Капудинські мури», Фарна, Миколаївська, Василівська вулиці тощо.

Частина міських топонімів висвітлює господарську діяльність мешканців Володимира. Зокрема, назви урочища «Ковалівщина», «Залізник» говорять про наявність металургійно-ковальського ремесла, «Загуменки» – про місце, де обмолочували збіжжя, «Під гребелькою» і «За гребелькою» – топоніми, пов'язні з греблями і водяними млинами, що стояли на них. Урочище «Цегельня» – красномовно говорить про те, що тут вироблялась цегла і, напевне, – кахельна плитка, а урочища «Глинське» і «Печище» («Печисько»), можливо, пов'язуються з гончарством. Що ж до таких давніх назв вулиць як «Броварна», «Малоброварна», «Рибна», «Торговиця», то вони говорять самі за себе і не потребують пояснень.

З історичною топографією давнього Володимира пов'язуються старі тракти, які сполучали його з іншими населеними пунктами і, ймовірно, сформувалися ще в княжу добу історії міста: Луцький, Устилузький, Старий, Гноєнський, Киселинський тракт, Городельська дорога. Крім названих, у Володимирі є багато інших давніх назв: Білі Береги, Шкаратани, Лозівщина, Кільщина, Рилавиця, Закревщина, Базилянщина, Валова і Дівича дорога, Білоберезька вулиця та ряд інших, які вказують на мікрорегіони міста, заселені в минулому [1]. З сказаного вище впливає, що застосування топоніміки абсолютно виправдане потенційними можливостями її інформації, оскільки фактори, що впливають на появу топонімів, як правило, закріплені в них і вивчаються на їх основі.

Володимир розташований в трикутнику між р. Лугою, правим допливом р. Буг, та двома її допливами Рилавицею та Смочю. Місто назване іменем його засновника – київського князя Володимира Святославовича. Це свідчить, що місто виникло в X ст., а можливо, тоді воно було лише переназване. До того часу на місці нинішнього Володимира існувало поселення з племінним ладом під назвою Лодомир, що підтверджують археологічні знахідки та літописні згадки [13, с. 226].

Перша літописна згадка про місто Володимир належить до 988 р., коли князь Володимир Святославович віддав його в удільне володіння своєму синові Всеволоду [9, стлб. 105]. Розташований на окраїні Київської Русі, Володимир мав стратегічне значення як західний форпост проти вторгнення іноземних загарбників. У цей час місто мало потужну систему укріплень. На високих земляних валах були збудовані дерев'яні стіни з трьома брамами. Зі старою фортифікацією пов'язані зафіксовані у Володимирі такі назви, як «Замок», «Замочок», «Підзамче», «Вали». Вони недвозначно вказують на існування в минулому в цій місцевості оборонних укріплень, навіть якщо їх тепер уже й немає. Про це ж говорять і топоніми «Провалля», «Завалля», «Валова дорога» та інші.

Центральна частина стародавнього міста – дитинець «Замок» являє собою городище «волинського типу», тобто чотирикутник із заокругленими кутами. На валах городища знаходились великий дубовий замок, збудований на кам'яних фундаментах та житлово-господарські будівлі.

У 1160 р. у Володимирі князем Мстиславом Ізяславовичем був побудований Успенський

кафедральний собор – Мстиславів храм, який оточували вали і рови так званого «Замочку» [9, столб. 484]. Він знаходився на захід від вже згаданого нами «Замку». Свою назву ця частина міста отримала від резиденції володимирських єпископів, яка знаходилась поруч із Мстиславовим храмом і була оточена мурами з баштами. На території замочка, чи поруч з ним, в кожному разі на цьому ж пагорбі, існувала дзвіниця. У візитації 1695 р. вказується, що єпископ Лев Зеленський, відбудувавши кам'яні стіни замочку, окремо поставив дерев'яну дзвіницю з чотирма дзвонами, кожний з яких мав свою назву – Геннадій, Доброглас і Починальник, четвертий звався Зигар, оскільки при ньому був годинник, що вибивав години [10, с. 116]. Точно локалізувати її поки що не вдалося. Ще одна дзвіниця на території замочку існувала наприкінці XVIII ст., тоді вже без верха. Точний час її спорудження, на жаль, не встановлено. Нині вона становить частину єпископського будинку, разом з яким була відновлена в 1894–1900 роках [5, арк. 1–546]. Ще одна частина міста, яка була пов'язана із «Замком» і знаходилась на північ від нього, називалася «Підзамче».

Риси великого міста чітко проступають в письмових свідченнях про минулу історію Володимира. В Іпатіївському літописі під 1157 р. згадуються Київські й Гридшині ворота, які знаходились в стінах, що оточували місто [9, столб. 486]. Перші, північні, ще мали назву Луцькі, бо знаходилися біля млина на Поплавській вулиці, яка простягалася до Луцького тракту, який вів на Київ. Тут зберігся вал і міський рів, що доходив до долини р. Луги [12, с. 200]. Південні Гридшині ворота отримали назву від гриднів – князівських дружинників, які охороняли замок. Вони знаходилися на початку тракту, що вів на Устилуг і Городок. Ще були й треті ворота на Ковельському тракті – П'ятницькі, назва яких походила від П'ятницької церкви. На місці, де була церква, між Ковельською вулицею і Святомиколаївським собором, у саду, стояв високий кам'яний стовп із хрестом на верху, без жодного надпису, як свідок існуючої колись тут П'ятницької церкви. Площа, що була за нею називалася Зап'ятницьке передмістя [3, с. 87].

За валами городища розташовувалися передмістя Завалля, яке знаходилося відразу за валами та Залужжя – з лівого боку р. Луги і Засмоччя, яке являє собою певний інтерес для археології. Про численні археологічні знахідки на території урочища Засмоччя знаємо завдяки дослідженням О. Цинкаловського, оскільки ця земля належала до садиби П. Нітецького, його діда. Тут, по вулиці 20 Липня (колишня Островецька) у 1880–1882 рр. було випадково розкрито ріг зрубу дерев'яного будинку княжої доби. Тоді ж було натраплено на тілопокладання в супроводженні срібного натільного хреста з грецьким написом на срібному ланцюжку [14, с. 165].

Цікавими, на наш погляд, є дослідження назв урочищ Володимира, що походять від старих сакральних будівель – церков та монастирів.

Одним з урочищ є «Стара кафедра», яке знаходиться біля с. Федорівка за 2 км на захід від міста. Його назва походить від назви церкви «Стара кафедра». В результаті археологічних розкопок, які в кінці XIX ст. (1886 р.) проводилися проф. В. Антоновичем і архітектором А. Праховим, були відкриті нижні частини стін і стовпів тринефного шестистовпового храму, який можна віднести до середини XII століття. У вівтарній апсиді церкви відкрито муровані сидіння, що йшли вздовж цілої апсиди. Це свідчить про те, що ця церква була кафедральна, бо такі сидіння для священників характерні лише такому типу храмів [10, с. 43]. Залишки цієї церкви – катедри існують ще й сьогодні, але південна нава сильно осунулася до р. Луги.

На руїнах стародавнього храму до 1815 р. існувала дерев'яна дзвіниця в ім'я Федора Стратілата. Село ж, в якому знаходиться ця руїна й досі називається Федорівка [2, с. 44–45].

На схід від урочища «Стара кафедра» знаходиться урочище Апостольщина. Його назва походить від церкви Святих Дванадцяти Апостолів Христових й монастиря при ній, літописна згадка про який належить до 1287 року [9, столб. 904]. Монастир був побудований Володимирським князем Володимиром Васильковичем. Після його смерті про монастир немає жодних відомостей. Про нього більше не згадується ні в літописах, ні в давніх актах. З другої половини XVI ст. в актах згадується лише одна Апостольська церква. В 1790 р. ця церква згоріла і вже ніколи не відновлювалася. Апостольський монастир та церква стояли на західній околиці сучасного міста, на правому високому березі р. Луги, при дорозі, яка вела до млинів урочища Білі Береги (нині вулиця Білобережна). Однак, як вказує М. Теодорович, у зв'язку із зменшенням християнського населення міста церква святих Дванадцяти Апостолів опинилася на околиці міста. Боячись її знищення, жителі міста вирішили перенести церкву в центральну частину міста на ділянку землі куплену у єврейського купця, яка знаходилась навпроти Домініканського монастиря [10, с. 156–157].

У 30-х рр. XX ст. на урочищі Апостольщина О. Цинкаловським була знайдена цегла із знаком тризуба з хрестом (сучасна територія школи № 4), полив'яні плити до підлоги (сучасна вулиця 20

Липня) аналогічні до знайдених на урочищі Стара катедра [12, с. 201]. Згідно сучасної топографії міста урочище Апостольщина знаходиться в районі вулиць Старостровецької та Лесі Українки. Біля школи № 4, на розі цих вулиць встановлена фігура біля якої було знайдено і здано на збереження до Володимир-Волинського історичного музею свинцеву єпископську печатку князівського часу. Є припущення, що фігура встановлена на місці монастиря і церкви Дванадцяти Апостолів. В археологічному відношенні урочище Апостольщина досліджувалося в 1999 і 2000 рр. рятівною археологічною експедицією під керівництвом С. Терського. Знахідки археологічної експедиції свідчать про те, що за княжих часів урочище Апостольщина було одним з основних районів торгово-ремісничого посаду Володимира. У середині X ст., тобто до заснування княжої фортеці, на цій території існували численні майстерні зі спеціальними печами виробничого призначення (можливо для випікання хліба). У другій половині XIII–XIV ст. територія посаду щільно забудовується житловими та господарськими будівлями. У першій половині XVII ст. досліджувана територія належала гончарному цеху.

Під час рятівних робіт зібрано велику колекцію виробів з глини, металів, скла, дерева, шкіри, кістки та каменю, яка частково зберігається у Володимир-Волинському історичному музеї.

В урочищі Прокопіївщина не залишалось ніяких слідів церковного будівництва. Але назване воно від назви церкви Святого Великомученика Прокопа. Вона була побудована на лівому березі р. Луга, вище Білоберезьких млинів, на місці, де закінчується Заріччя та починаються Білі Береги. Це одна із найвищих географічних точок Володимира (сучасний район школи № 1 по вул. М. Коцюбинського). Вперше ця церковна споруда згадується в акті від 3 лютого 1584 року [8, с. 188–189]. Коли і ким церква була побудована – невідомо. Але вже на кінець XIX ст. ця церква не існувала.

Далі ще ближче до міста була церква Святого Пророка Іллі і монастир. Ще в XVI ст. храм знаходився в межах міста, а в 1834 р. його перенесли до с. Бужанки на Володимирщині, а на тому місці розпочали спорудження мурованого храму та келій для черниць з колишнього Свято-Благовіщенського монастиря. Але будівництво храму затяглося і недокінчену будову в другій половині XIX ст. розібрали. Окремо побудований будинок з келіями для монахинь у 1833 р. згорів. Наступного року припинив своє існування і монастир Св. Іллі. Місце, де була колись церква назвали Ільвіщиною [2, с. 39–42].

Досліджуючи численні залишки кам'яних церков, слід згадати і про руїни Онуфріївського монастиря, від якого отримало свою назву урочище Онуфріївщина. Монастир знаходився на південний схід за 1 км від центру міста, на лівому березі р. Луги напроти Святоуспенського собору князя Мстислава на острівці Волосова, оточеного лісом і болотами. Коли і ким була побудована ця обитель невідомо. Дослідження 1954–1955 рр. під керівництвом М. К. Каргера та 1975 р. – М. М. Кучинка показали, що тут був храм уже в XII–XIII ст., про що свідчить кераміка, полив'яні плитки, фрагменти церковного начиння і поховання [7, с. 350].

Перша писемна згадка про цю обитель датується 1578 роком. Це жалоба до міського суду на польських жовнірів, які напали на монастир і зневажали племінницю його настоятеля [10, с. 157]. У XVII ст. він перестав існувати. Про це робимо висновок із документів візитації Володимирських церков 1695 р., де згадується лише церква Св. Онуфрія, але без монастиря. Церква вважалася парафіяльною для села Шистів [2, с. 51–52].

Від назви острова Волосова походить інша назва урочища Онуфріївщина – «Велесовщина». Це свідчить про те, що до прийняття християнства тут, ймовірно, існував язичницький храм – капище слов'янського бога скотарства Велеса [7, с. 350].

З назвою урочища Михайлівщина пов'язується існування Михайлівської церкви з монастирем, які знаходилися на одному з підвищень на правому березі р. Луги, поблизу Василівської церкви, сучасна вул. Київська. За переказом на тому місці в давнину стояв язичницький ідол (давнє слов'янське божество), назва якого невідома. В XI–XIII ст. це була центральна частина міста. Немає відомостей про те ким і саме коли були засновані ці святині. Храм-ротонда, залишки якого на цьому місці в 1956 р. виявлені археологічною експедицією під керівництвом М. Каргера, датується другою половиною XIII ст. і виділяється серед відомих ротонд як в Україні, так і в Польщі, своєю безпрецедентною колонадою [4, с. 28].

Також рятівні розкопки Волинської археологічної експедиції Львівського історичного музею, що проходили протягом червня-листопада 1999 р. під керівництвом С. Терського виявили при обстеженні культурного шару під час прокладання водопроводу до садиби мешканця міста по вулиці Київській пошкоджені землерийною технікою рештки фундаментів монументальних культових споруд XIII ст. та людські поховання [11, с. 4].

Перша згадка про Михайлівський монастир міститься в літописі під 1268 р., з приводу вбивства князя Войшелка, не суперечить цьому датуванню [9, столб. 868]. На місці давньої Свято-Михайлівської монастирської церкви тепер на людських городах стоїть дерев'яний хрест, що фіксує могилу литовського князя Войшелка і біля нього кам'яна плита.

На Луцькій вулиці, між замком і Василівською церквою, поблизу р. Луга, до Першої світової війни стояв високий дерев'яний хрест. Ще раніше, до 1859 р. тут була діюча церква Введення Пресвятої Діви Марії, з якою пов'язується назва урочища Веденщина. Коли і ким церква була побудована невідомо. До майна церкви належав дзвін, на якому було написано, що він відлитий 1346 року. З цього можна припустити, що ця церква була побудована не пізніше першої половини XIV століття. Також не згадується вона і в літописах. У 1859 р. вона згоріла і її вже не відбудовували. На тому місці, де була церква, при будівництві гуртожитку ПМК 171 в 30 м на схід від автостанції міста на вже вказаній Луцькій вулиці була знайдена плитка для підлоги з поливою і орнаментом стилізованої чайки престольної частини церкви. Знахідку відносять до княжої доби. Це ще є одним із доказів того, що церква була побудована в XIV столітті [2, с. 28–29].

До Володимирських православних святинь минулого належав і монастир Преображення Господнього – Спаса. Знаходився він на невеликому горбочку північно-західніше собору Успіння Богоматері, на Водопійній вулиці. Від назви монастиря походить назва урочища Спаське. Зараз воно забудоване житловими будинками, між якими збереглися надмогильні плити, які вказують на те, що на цьому місці знаходився монастирський цвинтар, де до першої половини XIX ст. ховали жителів Володимира. Також збереглися надмогильні плити, на яких ще можна розібрати букви кириличного письма і рік 1579 [2, с. 38].

Коли ким був побудований монастир невідомо. Вперше про нього згадується в грамоті короля Сигізмунда I від 26 травня 1508 р., де говориться про передачу монастиря Святого Спаса у володіння князя Володимира Олександровича Сангушка. В 1587 р. Спаським монастирем заволоділи уніати. Це стало однією з причин його запустіння і остаточної руйнації в 1660 році. В 1664 р. існувала тільки одна церква Святого Спаса. Останній раз вона згадується 15 серпня 1760 р., коли напередодні престольного свята Григорій і Анастасія Гопцинські пожертвували святині срібно-золочену чашу, котру в 1812 р. викрали польські жовніри з армії Наполеона. Коли Спаська церква була знищена остаточно невідомо [10, с. 161].

Висновки. Важливе значення при вивченні історичної топографії міста Володимира відіграють топоніми, що становлять систему понять, які сформувалися протягом певного історичного періоду і є продуктом його культури та життєдіяльності. Топонімічні назви передають самобутність міста та відображають хронологічні етапи його просторового розширення, розвиток матеріальної та духовної культури населення. При цьому вивчення цих назв неможливе без аналізу загальноісторичних, економічних та історико-етнографічних явищ, які вплинули на їх появу.

Джерела та література

1. Володимир-Волинський історичний музей. – Каталог топонімів міста Володимира-Волинського : НДФ 1575/1–5.
2. Дверницький Е. Н. Памятники древнего православия в г. Владимире-Волынском / Е. Н. Дверницький. – К. : Университетская типография, 1889. – 66 с.
3. Духовное завещание Василия Загоровского Кастеляна Брацлавского. Наставление детям и правила для их воспитания ; распоряжение об устройстве церквей, госпиталей и школы. 11 июля 1577 г. // Архив Юго-Западной России : – Ч. I. – Т. I. Акты, относящиеся к истории православной церкви в Юго-Западной России (1481–1596 гг.) / [под ред. Н. Д. Иванишева]. – К. : Университетская типография, 1859. – С. 67–94.
4. Каргер М. К. Вновь открытые памятники зодчества XII–XIII вв. во Владимире-Волынском / М. К. Каргер // Учёные записки ЛГУ № 252. Серия исторических наук. – Вып. 29. – Л., 1958. – 33 с.
5. Державний архів Волинської області : Ф. 35 Волинська духовна консисторія оп. 5, спр. 77 Клірові відомості церков Володимирського повіту за 1900 р., арк. 1–546.
6. Купчинський О. А. Древнейшие славянские топонимические типы и некоторые вопросы расселения восточных славян / О. А. Купчинський // Славянские древности. – К. : Наукова думка, 1980. – С. 45–72.
7. Кучинко М. М. Раскопки древнего Владимира-Волынского / М. М. Кучинко // Археологические открытия 1975. – М., 1976. – С. 349–350.
8. Объявление священников собора Владимирского о том, что они не могут явиться на суд королевский, по бракоразводному делу Василия Загоровского. 3 февраля 1584 г. // Архив Юго-Западной России : – Ч. I. – Т. I. Акты, относящиеся к истории православной церкви в Юго-Западной России (1481–1596 гг.) / [под ред. Н. Д. Иванишева]. – К. : Университетская типография, 1859. – С. 188–189.
9. Полное собрание Русских летописей. Ипатьевская летопись. – М. : Изд-во восточной литературы, 1962. – Т.

2. – 938 стлб.
10. Теодорович Н. И. Город Владимир Волынской губернии в связи с историей Волынской епархии / Н. И. Теодорович – Почаев : Типография Почаевско-Успенской Лавры, 1913. – 288 с.
11. Терський С. В. Звіт про роботу Волинської рятівної археологічної експедиції у 1999 р. / С. В. Терський. – Львів, 2000. – 67 с. // НА ВВІМ. – КД–2253/КВ- 8167.
12. Цинкаловський О. Матеріали до археології Володимирського повіту / О. Цинкаловський // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. – Львів, 1937. – Т. CLIV. – С. 183–240.
13. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся / О. Цинкаловський / О. Цинкаловський. – Вінніпег : Товариство «Волинь», 1984. – Т. 1. – 600 с.
14. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego / A. Cynkałowski. – Warszawa, 1961. – 256 s.

УДК 061:351:069"1910/1919"(477.4)

Леся Качковська

Збереження сакральних пам'яток Київським товариством охорони пам'яток старовини і мистецтва на Правобережній Україні (1910–1919 рр.)

Стаття розкриває проблемні аспекти пам'яткознавчої діяльності Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва КТОПСІМ, пов'язані з вивченням і збереженням церковної культурної спадщини Києва. Звернена увага на заходи Товариства щодо організації власного музею відповідного профілю.

Ключові слова: культурна спадщина, пам'яткознавча діяльність, сакральне мистецтво, музей, Київ.

Качковская Л. Сохранение сакральных памятников Киевским обществом охраны памятников старины и искусства на Правобережной Украине (1910–1919 гг.). Стаття раскрывает проблемные аспекты памятниковедческой деятельности Киевского общества охраны памятников старины и искусства (КООПСИИ), связанные с изучением и сохранением церковного культурного наследия Киева. Обращено внимание на мероприятия Общества по организации собственного музея соответствующего профиля.

Ключевые слова: культурное наследие, памятниковедческая деятельность, сакральное искусство, музей, Киев.

Kachkovska L. Preservation of church monuments in the activity of Kyiv Association for Protection of Monuments to the Past and Monuments of Art in Pravoberezhna Ukraine (1910–1919). The article reveals problematical aspects of activity of Kyiv Association for protection of monuments to the past and monuments of art KTOPSIM, connected with the study and protection of church cultural heritage in Kyiv. Attention is paid to measures of Association as for organization of its own museum of corresponding character.

Key words: cultural heritage, activity for protection of monuments to the past, church art, museum, Kyiv.

Постановка наукової проблеми та її значення. Важливу роль у розбудові незалежної Української держави, відродженні духовності, історичної пам'яті відіграє національна культурна спадщина. Підвищення інтересу суспільства до джерел духовності, якими вона володіє, вивчення багатовікових традицій її пошуку, вивчення та збереження стимулює дослідження проблем історії культури, актуалізує потребу в узагальненні та критичному аналізі досвіду, набутого в цій важливій сфері. Вивчення історії пам'яткоохоронної справи, її витоків та основних етапів розвитку дозволяє відтворити цілісну картину культурного будівництва, більш повніше й об'єктивніше висвітлити сторінки нашого минулого, без яких історія України була б неповною [8].

В останні десятиріччя з'явилася низка ґрунтовних досліджень з історії охорони пам'яток в Україні, в яких є цікава й різноманітна інформація. Це праці В. Акуленка, С. Заремби, О. Нестулі та ін. На жаль, і досі немає фундаментальних досліджень, в яких були б комплексно зібрані матеріали про вітчизняні науково-громадські товариства історичного профілю початку ХХ століття, їх пам'яткознавчу діяльність.

Мета дослідження полягає у показі діяльності КТОПСІМ щодо пошуку і збереження культурної спадщини правобережних українських земель, зокрема, сакральних пам'яток. Відповідно до мети поставлено завдання охарактеризувати законодавчу базу функціонування Товариства, його зусилля щодо збереження церковних цінностей Київщини, внесок окремих діячів Київського товариства